

**НАКАЗ
КОМАНДУВАННЯ АРМІЇ УНР
ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ У ВІЙСЬКАХ
ПРАПОРІВ ЄДИНОГО ЗРАЗКА (1919 р.)**

В історичній літературі сформувався певний стереотип стосовно того, що в Армії УНР прaporи единого зразка (як у полках, так і в дивізіях) запроваджено лише в 1920 р., на прикінцевому етапі Визвольної війни. Тим часом це не зовсім так. Уважі читачів пропонується архівний документ – наказ військам Дієвої армії ч. 323, який свідчить, що командування Армії УНР ще в 1919 р. намагалося запровадити в частинах однотипні стяги.

Наказ видано 30 липня 1919 р., під час завершення остаточної реорганізації армії та переформування її в повноцінне регулярне військо. Докладна регламентація в наказі розмірів, кольору, форми дивізійних, полкових і штабних прaporів свідчить про те, що армійське командування всерйоз поставилося до справи запровадження їх у військах.

Чи було цей наказ втілено у життя? Адже, як ми знаємо, в обставинах тієї війни далеко не всі розпорядження й накази виконувались... Спогадів про українську армію в другій половині 1919 р. збереглося власне небагато. Та все ж у мемуарній літературі є згадки про прaporи деяких частин і з'єднань Дієвої армії УНР восени 1919 р., опис яких у цілому відповідає положенням наказу від 30 липня 1919 р. Наприклад, ось як описував прapor, що восени 1919 р. був в 2-му Переяславському кінному полку, ветеран цієї частини підполковник А. Марущенко-Богдановський: „Була це жовта плахта розміру 1 на 2 метри, яка мала з одного боку посередині ромб з темно-зеленого сукна з тризубом і літерами У.Н.Р., а з другого – назулу полку”. Власний стяг восени 1919 р. мала і 2-га Волинська дивізія, на той час одне з наймолодших з'єднань армії УНР. Як згадував білогвардійський мемуарист, це був „шовковий жовто-синій прapor з тризубцем і написами”.

Остаточну відповідь на питання про запровадження прaporів единого зразка в армії УНР у 1919 р., гадаємо, зможуть дати подальші ретельні архівні пошуки. Разом з тим сподіваємося, що публікований тут документ дастъ змогу бодай частково кинути світло на ще одну недослідженню сторінку історії українських збройних сил 1917 – 1921 рр.

Друкарський відбиток наказу виявлено в Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України. – Ф. 3172. – Оп. 5. – Спр. 2. – Арк. 119, 119 зв.).

НАКАЗ
військам Дієвої армії Української Народної Республіки
Ч. 323
30 липня 1919 року

Частинаам Дієвої армії прийняти для зазначення місця розташування штабів, управлінь, а також і військових частин (останнім – замість значків, так званих „лінейних”) – стяг згідно додаєному до цього опису.

Додаток: Опис стягів для штабів: Дієвої армії, груп, дивізій, військових муштрових частин.

Оригінал підписали: Головний отаман Петлюра, начальник Штабу Дієвої армії отаман *Тютюнник*.

З оригіналом згідно:

начальник загального відділу Штабу Дієвої армії Гордієнко.
Звіряв начальник загальної частини *Скрипченко*.

Затверджую
Головний отаман Петлюра
30 липня 1919 року

Додаток до наказу В. Д. А.
від 30 липня 1919 р., ч. 323

ОПИС СТЯГІВ
для штабів Дієвої армії, груп, дивізій і частин війська УНР

I
Вищі штаби

Штаб Дієвої армії

Національний прапор (две рівні полоси: верхня блакитного кольору, нижня – жовтого) з Державним гербом на верху древка і посередині стяга. На прапорі по боках і внизу Державного герба чорні літери „Ш. Д. А.”

Штаб групи військ

Національний прапор (две рівні полоси – верхня блакитна і нижня – жовта) з Державним гербом в верхнім кутку біля древка. Посередині стяга – чорні літери назви групи, наприклад: „С. С.” (група Січових стрільців), „Зап. г.” (Запорізька група), „Вол. г.” (Волинська група).

Штаб пішої дивізії

Стяг весь блакитного кольору (кольору піхоти) з чорними літерами і назвою штабу дивізії посередині: вгорі черга і внизу літери назви штабу дивізії, наприклад:

II
C. C.

(II піш[а]. дивізія Січ[ових] стр[ільців]) (6 піш[а] Запор[ізька] дивіз[ія])

6.
З. П. Д.

ВИЩІ ШТАБИ

Штаб Дієвої Армії

Штаб групи
Січових стрільців

Штаб
6-ї Запорізької дивізії

Штаб
1-ї окремої кінної бригади

Управління
3-ї гарматної бригади

Штаб окремої кінної бригади

Стяг весь жовтого кольору (кольору кінноти) з двома огорненими шаблями навхрест, ручками вверх. Зверху шабель – черга штабу бригади, а внизу, поміж ручками шабель, літери „К.Б.” (Кінна бригада).

Управління гарматної бригади

Стяг весь червоного кольору (колір гарматний) з двома гарматами на-вхрест. Поміж ними зверху черга Управління бригади, а внизу літери „Г. Б.” (Гарматна бригада).

Розміри усіх цих стягів: ширина 40 дм, довжина 60 дм.

Розміри літер і цифр: 18 дм висоти і 2 дм ширини. Нашиваються з обох боків. Літери і цифри робляться з чорної матерії.

Древка всіх стягів мають на верху гострий спис, крім стяга Штабу Дієвої армії, де на верху древка – Державний герб.

ІІ Полки

Піші полки

Стяг весь блакитного кольору (кольору піхоти). Посередині стяга ромб по кольору полку:

1-й полк – червоний,

2-й полк – зелений,

3-й полк – білий.

В середині ромба – черга полку.

Кінні полки

Стяг весь жовтий (колір кінноти). Посередині ромб по кольору полку:

1-й полк – червоний,

2-й полк – зелений з чергою полку в ромбі.

Гарматні полки

Стяг весь червоний (колір гарматний). Посередині ромб по кольору полку:

1-й полк – червоний,

2-й полк – зелений,

3-й полк – білий.

Розміри стягів для всіх полків: ширина 32 дм, довжина 48 дм.

Розміри осей ромба – 20 дм.

Цифри і літери – з чорної матерії з обох боків стяга[,] посередині ромба висоти 10 дм, ширини 1 дм.

ПОЛКИ

2-й Берестейський
піший полк

3-й Подільський
піший полк

1-й Лубенський
кінний полк

1-й гарматний
полк

16-й гарматний
полк

III

Kурені

Курені пішого полку

Весь стяг кольору свого полку, з строчовою полосою посередині по кольору куреня:

- 1-й курінь – червоний,
- 2-й курінь – зелений,
- 3-й курінь – білий.

Розміри курінних стягів: ширина 24 дм, довжина 36 дм, ширина сторчової полоси – 6 дм.

IV

Сотні

Сотні пішого полку

Весь стяг кольору свого полку, з сторчовою полосою в 6 дм ширину по кольору свого куреня і поземною полосою в 3 дм ширину по кольору сотні в кожнім курені:

- 1-а сотня – червоний,
- 2-а сотня – зелений,
- 3-я сотня – білий,
- 4-а сотня – чорний,
- 5-а сотня – червоний,
- 6-а сотня – зелений,
- 7-а сотня – білий,
- 8-а сотня – чорний і т.д.

Кулеметна сотня піш[ого] полку:

а) 4-а „максима” (полкова, 12 кулеметів). Стяг по кольору полку з відзнакою кулемета з чорної матерії посередині;

б) курінна (8 кулеметів). Стяг кольору відповідного куреня, з відзнаком кулемета посередині.

Окрема кінна сотня

Стяг увесь жовтий, розміру, як пішого куреня, з кутовим вирізом і чергою з чорної матерії посередині.

Сотні кінного полку

Стяг жовтого кольору, з сторчовою полосою в 6 дм кольору свого полку і поземною полосою в 3 дм кольору сотні:

- 1-а сотня – червоний,
- 2-а сотня – зелений,
- 3-я сотня – білий,
- 4-а сотня – чорний.

Кулеметна сотня кін[ного] полку

Стяг весь жовтий, розміру кінної сотні, з кутковим вирізом і кулеметним відзнаком посередині з чорної матерії.

Всі сотні мають стяг з кутковим вирізом.

Розмір стяга: ширина 16 дм, довжина 24 дм.

Розмір полоси: сторчової 6 дм, поземної – 3 дм.

КУРЕНІ

Курені пішого полку

СОТНІ

Сотні пішого полку

a)

б)

Кулеметна сотня пішого полку:

а) полкова б) курінна

Окрема кінна сотня

Сотні кінного полку

Кулеметна сотня кінного полку

Технічні і запасові курені

Технічний курінь

Весь стяг чорного кольору з кутковим вирізом, з відзнаком технічних військ і чергою з червоної матерії в верхнім лівім кутку (біля древка).

Саперна сотня

Стяг весь чорного кольору з кутковим вирізом і поземною червоною полосою в 3 дм, посередині з відзнакою технічних військ з червоної матерії в верхнім лівім кутку (біля древка).

Сотня зв'язку

Весь стяг чорного кольору з кутковим вирізом і поземною жовтою полосою в 3 дм посередині з відзнакою телеграфа з жовтої матерії в верхнім лівім кутку (біля древка).

Запасовий піший курінь

Весь малинового кольору з чергою посередині з чорної матерії.

Сотні запасового пішого куреня

Весь стяг малинового кольору з кутковим вирізом і поземною полосою в 3 дм чергового кольору сотні:

- 1-а сотня – червоний,
- 2-а сотня – зелений,
- 3-я сотня – білий.

Кулеметна сотня

Весь стяг малинового кольору з кутковим вирізом і з кулеметним відзнаком з білої матерії посередині.

Учебна сотня

Стяг весь малинового кольору з поземною жовтою полосою в 3 дм, посередині.

Розмір курінних стягів: ширина 24 дм, довжина 36 дм, ширина сторчових полос 6 дм. Розміри сотенних стягів: ширина 16 дм, довжина 24 дм, ширина поземної полоси 3 дм.

Запасовий кінний полк

Запасовий кінний полк

Стяг весь ясно-коричневого кольору з ромбом кольору полку:

- 1-й – червоний,
- 2-й – зелений,
- з чергою полку в ромбі (вісь ромба 20 дм)

Сотні кінного запасового полку

Весь стяг кольору ясно-коричневого з кутковим вирізом і сторчовою полосою кольору свого полку й поземною полосою кольору сотні.

Оригінал підписали:

начальник Штабу Дієвої армії отаман *Тютюнник*,
начальник 2-ї управи отаман *Янушевський*.

З оригіналом згідно:

т.в.о. начальника загального відділу Штабу Дієвої армії *Гордієнко*.

ТЕХНІЧНІ І ЗАПАСОВІ КУРЕНІ

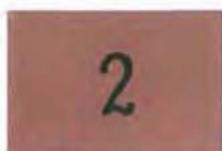
Технічний курінь

Саперна сотня

Сотня зв'язку

Запасовий піший
курінь

Сотні запасового
пішого куреня

Сотні запасового
пішого куреня

Кулеметна сотня

Учебна сотня

ЗАПАСОВИЙ КІННИЙ ПОЛК

Сотні кінного запасового полку